Finansutskottets betänkande 1985/86:27

om inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket (förs. 1985/86:22)

FiU
1985/86:27

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet en framställning från riksbanksfullmäktige med begäran om att få inrätta ett begränsat antal sedeldepåer utöver de båda som redan finns i Norrköping och Karlskrona. De nya sedeldepåerna skall ersätta riksbankens kassakontor i Halmstad, Borås och Kalmar som föreslås bli nedlagda. Enligt tidigare beslut skall riksbankens kontor i Nyköping läggas ned och flyttas till Eskilstuna. Fullmäktige anser nu att det planerade kassakontoret i Eskilstuna inte bör komma till stånd.

Utskottet biträder fullmäktiges förslag och avslår tre motioner som väckts i ärendet.

Mot beslutet har vänsterpartiet kommunisternas företrädare i utskottet reserverat sig.

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet

riksbanksfullmäktiges förslag (1985/86:22) om inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket samt

de med anledning av förslaget väckta motionerna
1985/86:508 av Leif Olsson (fp),
1985/86:509 av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl. (vpk),
1985/86:510 av Olle Svensson m. fl. (s).

Förslaget

Riksbanksfullmäktige hemställer att riksdagen måtte godkänna att riksbanken bedriver verksamhet genom sedeldepåer och utöver nuvarande två depåer inrättar ytterligare ett begränsat antal sådana depåer.

Depåverksamheten innebär att postverket håller en depå av sedlar för riksbankens räkning. Depåerna står till förfogande för post och banker som där får sätta in och hämta ut sedlar. Sedlar som finns inneliggande i depåerna anses som insatta i riksbanken. Någon sedelvård bedrivs inte vid depåerna. I den mån inlämnade sedlar inte anses kunna återanvändas utan föregående sortering och kontroll transporteras de till närliggande riksbankskontor för uppräkning och sortering. Samtidigt fylls depån på från riksbankskontoret.

Motionerna

I *motion 508* av Leif Olsson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger riksbanksfullmäktige till känna vad i motionen anförts om riktlinjer för god sedelvård sedan sedeldepåerna inrättats.

Då en god sedelvård är viktig för såväl banker och post som för allmänhet är det enligt motionären angeläget att riksbanken utarbetar klara riktlinjer för hur hantering och makulering av skadade och defekta sedlar skall ske även i fortsättningen.

I *motion 509* av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen med avslag på förslag 1985/86:22 som sin mening ger fullmäktige i riksbanken till känna vad som i motionen anförs om en utvärdering av sedeldepåverksamheten.

Motionärernas uppfattning är att en ingående granskning bör göras av depåsystemet med hänsyn till den kraftiga kritik som riksbankens personalorganisationer riktat mot den hittillsvarande utvärderingen.

I *motion 510* av Olle Svensson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger riksbanken till känna vad som i motionen anförts om behovet av bevarande av lokal verksamhet i riksbankens regi inom Södermanlands län.

Motionärerna påpekar att om riksdagen skulle besluta enligt fullmäktiges förslag kommer kontoret i Nyköping att stängas hösten 1987 och därmed kommer varken kassakontor eller sedeldepå att finnas i Södermanlands län.

Riksbankens nuvarande regionala organisation lades fast vid 1982/83 års riksmöte. Riksdagen beslöt då att riksbanken skulle ha åtta regionkontor och att det under dessa skulle finnas högst 14 kassakontor. Enligt beslutet skulle man också på två orter bedriva försök med postala sedeldepåer som ett komplement till riksbankens egen kontorsorganisation.

Riksdagen överlät åt riksbanken att bestämma lokaliseringen av kontoren och depåerna. Fullmäktige har därefter beslutat att riksbanken skall vara representerad på följande 24 orter utanför Stockholm.

Riksbankens regionala organisation

Regionkontor	Underlydande	
	kassakontor	sedeldepå
MALMÖ	Halmstad	
GÖTEBORG	Borås Skövde Vänersborg	
JÖNKÖPING	Kalmar Växjö	Karlskrona
LINKÖPING	Nyköping Visby	Norrköping
ÖREBRO	Karlstad Västerås	
GÄVLE	Falun Uppsala	
HÄRNÖSAND	Östersund	
LULEÅ	Umeå	

Trots att förhållandevis kort tid förflutit sedan omorganisationen finns det enligt fullmäktige en rad skäl som talar för att det befintliga antalet kassakontor begränsas och att ytterligare några sedeldepåer inrättas.

De skäl som talar för en sådan omprövning är bl. a. att investeringskostnaderna för nya kontorslokaler har utvecklats mycket ogynnsamt. Verksamheten bör därför koncentreras till ett något färre antal kontor, anser fullmäktige.

Därtill kommer att en övergång till maskinell sedelhantering kräver en viss minimistorlek på kontoren. En sådan rationalisering, som är kraftigt kostnadssänkande, motverkas av att flera av kontoren har en sedelinströmning som inte når upp till denna minimigräns. Detta förhållande liksom den omständigheten att sedeltransporterna numera sker med bättre skydd gör att det finns ytterligare anledning att på nytt pröva behovet av antalet kontor.

På grund av brister i säkerhet och arbetsförhållanden bör, enligt fullmäktige, kassakontorsverksamhet inte bedrivas i befintliga lokaler i Borås, Halmstad och Kalmar. Fullmäktige framhåller vidare att det med hänsyn till de betydande investeringskostnaderna inte bör förekomma någon nybyggnation för kassakontor annat än i de fall som kan anses odiskutabla. Detta är inte fallet för de aktuella orterna påpekar fullmäktige, som förordar att man

i stället inrättar sedeldepåer på dessa platser.

Kontoret i Nyköping skall enligt tidigare beslut av fullmäktige läggas ned och ersättas med ett kassakontor i Eskilstuna. Fullmäktige anser emellertid nu att nyetableringen i Eskilstuna bör utgå då kontoret skulle bli ett av de allra minsta. Dessutom finns andra kontor på nära håll.

Om riksbanken inte kan erhålla långtidskontrakt på nuvarande kontorslokaler i Vänersborg bör någon upprustning av dessa lokaler ej ske. I stället bör enligt fullmäktige i ett sådant läge även detta kassakontor ersättas med en sedeldepå.

Utskottet får för egen del anföra följande. När riksdagen drog upp riktlinjerna för den nuvarande organisationen diskuterades ingående möjligheterna att inrätta sedeldepåer av det nu aktuella slaget.

I det betänkande som låg till grund för beslutet – FiU 1982/83:27 – konstaterade finansutskottet att både kassakontor och sedeldepåer innebar klara säkerhetsmässiga fördelar. Mot den extra säkerhet som kunde vinnas genom kassakontor på grund av att man där bedriver sedelvård måste enligt utskottets mening ställas att kassakontor dels är betydligt mer personalkrävande och sålunda föranleder relativt sett högre driftskostnader, dels är beroende av att upptagningsområdena inte är för små för att kontoren skall kunna fungera störningsfritt och rationellt. Alltför många små upptagningsområden skulle dessutom motverka en framtida övergång till mekaniserad sedelvård ansåg utskottet, som ej heller hade något att erinra mot att postverket skulle driva dessa depåer för riksbankens räkning. Tvärtom såg utskottet detta närmast som en bekräftelse på den roll som postverket redan hade i fråga om den regionala sedeldistributionen.

Utskottet ställde sig alltså positivt till tanken på postala sedeldepåer. Sådana depåer, öppna även för banker, hade emellertid då ännu inte prövats praktiskt. Utskottet föreslog därför att en eventuell utbyggnad av ett depåsystem skulle föregås av en försöksverksamhet och att riksbanksfullmäktige efter avslutat försök skulle underställa riksdagen ett förslag till lösning. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

I *motion 509* av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl. (vpk) begärs att riksdagen skall avslå riksbanksfullmäktiges framställning. Dessutom vill motionärerna att depåsystemet skall granskas ingående mot bakgrund av den kritik som personalorganisationerna vid riksbanken har riktat mot den hittillsvarande utvärderingen.

Utskottet vill med anledning härav erinra om att riksbanksfullmäktige i enlighet med det tidigare riksdagsbeslutet avser att senare lämna en mer fullständig redogörelse för försöksverksamheten med sedeldepåer. Man skall då bl. a. redovisa om försöken givit sådana erfarenheter att det kan finnas anledning att gå vidare och inrätta ytterligare ett stort antal depåer. Dessa synpunkter kommer fullmäktige att redovisa i sin förvaltningsberättelse för år 1986.

Vad frågan nu gäller är om riksbanken skall fullfölja nybyggnadsprogrammet på samtliga de orter där man i dag är eller har planer på att vara representerad med egna kontor. Gör man det får man en organisation där vissa kontor skulle få så små upptagningsområden att de saknar förutsätt-

ningar för att kunna bedriva en rationell sedelvård med maskinell utrustning.

Om man å andra sidan avstår från att i alla delar bygga ut den egna kontorsorganisationen enligt tidigare planer kan riksbanken göra betydande besparingar i form av såväl lägre investeringskostnader som sänkta driftskostnader. Dessutom skulle övriga riksbankskontor i ett sådant läge erhålla en ökad sedelinströmning, vilket skulle bredda basen för deras verksamhet.

En begränsning av antalet kassakontor är, som utskottet ser det, möjlig att genomföra eftersom det numera finns ett fungerande alternativ i *sedeldepåerna*. Kundernas, dvs. postens och bankernas, primära behov av att kunna hämta ut och sätta in sedlar kan därmed tillgodoses. Visserligen har full verksamhet vid de båda försöksdepåerna pågått endast en begränsad tid, men erfarenheterna är, enligt fullmäktige, fullt tillräckliga för att man skall kunna gå vidare och inrätta de föreslagna depåerna. Fullmäktige framhåller också att det har kunnat konstateras att tidigare uttalade farhågor om kassakontoren i väsentliga avseenden inte har besannats. Antalet sedeltransporter mellan sedeldepå och regionkontor är sålunda begränsat och sedelkvaliteten inom depåernas försörjningsområden inger inte farhågor. Det finns inte heller anledning att räkna med kvalitetsproblem så länge antalet depåer är begränsat.

Genom att ersätta kassakontoren i Borås, Halmstad och Kalmar med sedeldepåer samt att avstå från det planerade kontoret i Eskilstuna undviks investeringar som inkl. ränta under byggtiden kan uppskattas till totalt ca 90–95 milj. kr. Därtill kommer en betydande sänkning av driftskostnaderna även sedan hänsyn tagits till de ökade kostnader som uppstår vid kontor där man får ta emot sedlar från de nya depåerna.

Eftersom dessa mycket betydande besparingar kan göras utan att postens och bankernas krav på tillgänglighet eftersätts i nämnvärd grad anser utskottet att fullmäktiges förslag bör genomföras. Utskottet avstyrker med hänsyn härtill motion 509 av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl. (vpk).

Enligt fullmäktige torde ett genomförande av förslaget inte kunna ske utan uppsägning av personal. När ett kontor läggs ned sägs all personal som inte kunnat omplaceras enligt trygghetsavtal m. m. upp på grund av arbetsbrist. Utskottet förutsätter att riksbanken vidtar åtgärder för att i största möjliga utsträckning underlätta omställningen och att statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) engageras i detta arbete.

Nyköpingskontoret skall enligt tidigare beslut av fullmäktige läggas ned och ersättas av ett kassakontor i Eskilstuna. För Eskilstunas del innebär det nu aktuella förslaget ingen förändring då det där finns varken kassakontor eller sedeldepå. Eftersom andra riksbankskontor finns på nära håll föreligger enligt utskottets mening inte anledning att behålla någon *lokal verksamhet i riksbankens regi i Södermanlands län* utöver den mynttillverkning som kommer att bedrivas i Eskilstuna. Utskottet kan mot denna bakgrund inte biträda yrkandet i *motion 510* av Olle Svensson m. fl. (s).

I *motion 508* av Leif Olsson (fp) framhålls betydelsen av att en god *sedelvård* upprätthålls även efter det att ytterligare sedeldepåer inrättats. Motionären anser att det är viktigt att inlämnade sedlar kan återanvändas eftersom deras omloppstid därmed förlängs, vilket bidrar till att minska kostnaderna för

sedelhantering. Detta får dock ej ske på bekostnad av en försämrad sedelvård, anser motionären.

Utskottet vill i likhet med motionären understryka vikten av en god sedelvård. Helt naturligt vill såväl post som banker kunna få ut nya eller av riksbanken kontrollerade sedlar. Såsom motionären framhåller är emellertid en direkt återanvändning av inlämnade sedlar önskvärd eftersom kontrollen är kostnadskrävande. Ett visst mått av återanvändning av sedlar utan föregående kontroll bör därför eftersträvas. Av fullmäktiges framställning framgår att riksbanken har planer på att införa ett system enligt vilket graden av återanvändning och formerna därför avtalas mellan riksbanken och posten resp. bankerna. Eventuellt skall detta ske med stöd av lämplig taxesättning.

I övrigt kommer riksbanken med vissa intervall liksom hittills att till närmast belägna riksbankskontor föra över de sedlar som post och banker lämnat till en sedeldepå för uppräkning och kontroll i olika avseenden. Utskottet utgår från att riksbanken därvid kommer att upprätthålla en god kvalitet på sedelvården. Något särskilt tillkännagivande i denna fråga till fullmäktige är mot denna bakgrund inte nödvändigt. Motion 508 avstyrks därför.

Utskottet hemställer

1. beträffande *sedeldepåer m. m.*

att riksdagen med bifall till förslag 1985/86:22 och med avslag på motion 1985/86:509 godkänner att riksbanken bedriver verksamhet genom sedeldepåer och utöver nuvarande två depåer inrättar ytterligare ett begränsat antal sådana depåer,

2. beträffande *lokal verksamhet i riksbankens regi inom Södermanlands län*

att riksdagen avslår motion 1985/86:510,

3. beträffande *sedelvård*

att riksdagen avslår motion 1985/86:508.

Stockholm den 22 april 1986

På finansutskottets vägnar

Arne Gadd

Närvarande: Arne Gadd (s), Björn Molin (fp), Roland Sundgren (s), Lars Tobisson (m), Christer Nilsson (s), Nils G. Åsling (c), Bo Södersten (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Hans Petersson i Hallstahammar (vpk), Arne Kjörnsberg (s) och Rolf Kenneryd (c).

Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med "Trots att" och på s. 6 slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Försöksverksamheten skulle vara tidsbegränsad. Den skulle följas systematiskt av riksbanken i samverkan med post, banker, rikspolisstyrelse och brottsförebyggande rådet (BRÅ). I avvaktan på en sådan utvärdering skulle, enligt riksdagens uttalande, beslut om reguljär verksamhet med sedeldepåer anstå. Det förutsattes också att riksbanksfullmäktige efter avslutad försöksverksamhet skulle återkomma till riksdagen i frågan.

Fullmäktige begär nu att försöksverksamheten vid de båda sedeldepåerna i Norrköping och Karlskrona skall permanentas. Dessutom föreslår man att riksbanken skall få inrätta ytterligare ett begränsat antal sådana depåer. De nya depåerna skall ersätta kassakontoren i Halmstad, Borås och Kalmar, vilka alla föreslås bli indragna. Vidare vill fullmäktige, i strid mot tidigare beslut, inte bygga ett kassakontor i Eskilstuna.

Utskottet får med anledning härav anföra följande. Den av riksdagen begärda försöksverksamheten har ännu inte avslutats. Trots detta begär fullmäktige att sedeldepåverksamheten inte bara skall permanentas utan också byggas ut. Visserligen har antalet sedeltransporter mellan försöksdepåerna och de närbelägna riksbankskontoren inte blivit av den omfattningen som man tidigare befarade. Sedelkvaliteten inom depåernas upptagningsområden sägs inte heller inge farhågor. Det kan dock sättas i fråga om man, såsom fullmäktige hävdar, redan nu har tillräckliga erfarenheter för att kunna gå vidare och inrätta ytterligare depåer. Såsom framgår av motion 509 av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl. (vpk) finns det alltjämt en rad oklarheter kring depåernas verksamhet. Personalorganisationerna vid riksbanken anser att den hittillsvarande utvärderingen är otillfredsställande. Det hävdas att faktorer som internkontroll, sedelförfalskningar, utlämning av oupräknade sedlar, transport- och säkerhetsfrågor m.m. borde ha granskats närmare innan beslut tas om ytterligare förändringar av den organisation som nu finns. Utskottet delar denna bedömning. Det finns, som utskottet ser det, inte anledning att avvika från riksdagens tidigare uttalande om att reguljär verksamhet med depåer skall anstå tills en utvärdering föreligger.

Även bortsett från dessa synpunkter kan enligt utskottets mening principiella invändningar riktas mot att annan än riksbanken själv har att ta hand om sedlar som anses vara insatta eller inneliggande i riksbankens valv. Enligt lag åvilar det riksbanken att tillhandahålla sedlar och mynt. I 9 kap. 13 § regeringsformen föreskrivs rent utav att endast riksbanken har rätt att utgiva sedlar. Det kan sättas ifråga om detta grundlagsenligt givna ansvar kan anförtros en av riksbankens kunder, såsom posten.

Utskottets uppfattning är att en ingående granskning bör göras av depåsystemet med hänsyn till den kraftiga kritik som personalorganisationerna riktat mot utvärderingen. Utskottet delar sålunda den bedömning som görs i motion 509 och förordar att riksdagen avslår riksbanksfullmäktiges framställning. Utskottets ställningstagande innebär samtidigt att de yrkanden som förs fram i motionerna 508 och 510 blir tillgodosedda. Även dessa motioner avstyrks därför.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *sedeldepåer m. m.*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:509 avslår förslag 1985/86:22 om riksbankens verksamhet genom sedeldepåer samt som sin mening ger fullmäktige i riksbanken till känna vad utskottet anfört om utvärdering av sedeldepåverksamheten.

gotab Stockholm 1986 10827